

Tale i Sarpsborg 1. mai 1976.

Hver eneste dag blir vi gjennom aviser, radio og fjernsyn minnet om hvilken urolig verden vi lever i. Iblant gripes vi av fortvilelse: Blir det aldri slutt på disse skildringer av nød og elendighet, av ufrihet og ufred, av hat og av vold!

Kan vi ikke få være i fred, få være for oss selv! Få leve i vår egen idyll og stenge verden ute.

Men selv ikke i vårt rolige hjørne av verden kan vi spille tilskuernes rolle. I det drama som utspilles i vår verden i dag, er det bare aktører, ingen tilskuere.

- 2 -

Vi har plikt til å være blant de aktive på scenen. Med de evner vi ha må vi medvirke til å dempe motsetninger, lindre nød, skape mer rettferd og større frihet for alle.

Vår verden er i dag en fantastisk smeltedigel, der nye nasjoner krever sin rett i et internasjonalt samfunn, og der utbyttede folkegrupper reiser seg i kravet om frihet og om rettferd. I denne verden må også de rike industrisamfunn finne sin plass.

Den finner de i et utstrakt samarbeid med disse nasjonene, med en utstrakt hånd til dem som ber om rettferd og menneskeverdige kår.

Dette er kanskje det viktigste budskap vi kan gi hverandre på en 1. mai-dag, - arbeiderbevegelsens internasjonale solidaritetsdag.

I den vestlige verden er landene fremdeles betydelig rammet av det sterke økonomiske tilbakeslaget vi har hatt de siste par årene. Vi må mer enn 40 år tilbake for å finne et så alvorlig tilbakeslag. I vinter var det i Vest-Europa og Nord-Amerika til sammen ¹⁴..... millioner arbeidsløse. Konjunktorene har nå begynt å bedre seg igjen, men ennå ikke så sterkt. Det ligger en mektig oppfordring til styremaktene i alle land å vurdere nøye den utviklingen og de kreftene som skapte den nedgangen vi har hatt de seneste årene for å gardere oss mot denne sorten kriser.

Det er særlig to områder i verden hvor det for tiden er sterke utviklinger i gang. Det ene er Portugal, som forleden for

første gang etter 50 års diktatur valgte en nasjonalforsamling etter sin nye demokratiske grunnlov. Nå står hverdagen foran Portugal. Det nye portugisiske demokratiet får ikke noen lang fredelig tid til å vokse seg sunt og sterkt. Nei, det vil bli prøvd i harde motganger og problemer allerede fra første øyeblikk. Det er en påtrengende oppgave for de andre landene i Vest-Europa å gjøre det de kan for å bistå Portugal i denne prosessen. Fra norsk side har vi markert dette fra et tidlig tidspunkt, og det er mitt ønske at Den norske regjering fortsatt bør være med i første rekke blant dem som yter Portugal en håndsrekning.

Spania har ennå ikke fått noe demokratisk gjennombrudd, men den gamle diktatoren Francos dødsfall i fjor har åpnet mulighetene for en utvikling som kan føre henimot et demokrati.

Langt sør på det store afrikanske kontinentet er det et nytt brennpunkt. I Rhodesia står 5 ½ millioner afrikanere i kamp for sin frihet og uavhengighet. Det ser nå ut til at alle muligheter er uttømt for forhandlinger med Ian Smith, som står som leder for det hvite mindretallet. Alt tyder på at Rhodesia står overfor en væpnet konflikt for å vinne frihet til landet.

Norge har gitt og vil gi støtte til de nasjonale frigjøringskreftene i Rhodesia. Vi har begynt å bevilge humanitær hjelp til dem. Flere afrikanske land engasjerer seg, som rimelig er, sterkt i Rhodesias frigjøringskamp. Vi kan vente

at de vil engasjere seg direkte med militær støtte til frigjøringskreftene i landet. En slik støtte over landegrensene er lett å forstå. Vi må være varsomme med å stemple som utenlandsk innblanding i interne affærer hvis afrikanske land yter direkte støtte til frigjøringskampen i Rhodesia.

Om få dager åpner FN's fjerde konferanse for utvikling og handel. På denne konferansen, som omfatter alle verdens stater, skal man drøfte mulighetene for et nytt økonomisk verdenssystem, med større rettferdighet til de fattige land. Direkte hjelp er bare en av måtene å løse problemet på. Den andre måten ligger i at de får bedre betalt for sin produksjon i forhold til det vi får for vår. Omsatt til enkelt språk betyr det at råvarene fra utviklingslandene må bli dyrere i forhold til de industriproduktene vi lager i våre land. Jeg tror ikke vi skal vente noen store og oppsiktsvekkende resultater fra mammutkonferansen i Nairobi. Men jeg vil være tilfreds hvis denne konferansen kan bære bud om at vi tar et avgjørende skritt fra bare å diskutere disse problemene, til også å løse dem.

Ellers er Norges internasjonale problemer for tiden knyttet til de svære områdene utenfor våre kyster. Mange tegn tyder nå på at vi går mot en alminnelig internasjonal godkjenning av et system med økonomiske soner på 200 nautiske mil, eller 370 km, hvor kyststatene har råderetten over det som er å finne på sjøbunnen og i havet. For Norges vedkommende dreier det seg om områder som er tre ganger større enn vårt landareal. Dertil kommer spørsmålet om nasjonal utnyttning av kontinentalsokkelen der hvor den strekker seg utenfor 200 nautiske mil fra kysten.

Når Norge og andre land utvider sin økonomiske sone fra 12 mil til 200 mil, det vil si fra vel 20 km til 370 km, reduserer vi kraftig utstrekningen av de frie havområder i nord. Dette bringer Svalbard nærmere i rampelyset. Dertil kommer de betydelige økonomiske muligheter som kanskje ligger

klar til å utvinnes både under havbunnen utenfor Norge og utenfor Svalbard og på Svalbard selv. Militærstrategisk er områdene i Nordishavet etter hvert blitt viktigere der de ligger langs den korteste linjen mellom store deler av Sovjetsamveldet og Nord-Amerika. Vi vet at det er mektige sovjetiske militærbaser på Kola-halvøya ikke langt fra Norge. Alle disse faktorer har bidratt til å gjøre Svalbard til et mer interessant område enn det har vært i tidligere perioder.

Regjeringen er besluttet på å styrke administrasjonen på Svalbard. Dette er både et ledd i å gjøre forholdene bedre for den del av vår befolkning som bor der, og for å understreke at Svalbard administreres som en del av Norge. Det er oppnevnt en komité som skal komme med forslag om en ny administrasjonsordning for Svalbard. Det er også tatt opp spørsmålet å innføre lokalt selvstyre på Svalbard mest mulig tilpasset vårt kommunale selvstyre ellers i andre

deler av landet.

Det kombinerte inntektsoppgjøret er brakt så langt at anbefalte forslag nå er ute til uravstemming i de berørte organisasjoner.

Arets oppgjør er en samordnet løsning av mange særinteresser og samfunnsinteresser.

Løsningene er funnet i frie forhandlinger mellom de parter som er interesserte i dette brede oppgjøret.

Jeg har sett at enkelte som står utenfor inntektsoppgjøret har hevdet at det ikke i tilstrekkelig grad gir muligheter for prisdemping, at inntektstilleggene er for store, og at norsk næringsliv har fått en sten til byrden gjennom dette.

Det lar seg selvfølgelig gjøre teoretisk å konstruere

løsninger som gir lavere prisstigning og dermed mindre kostnadspress enn det foreliggende forslaget.

Det er imidlertid ikke på en slik måte en kan løse lønns- og inntektsoppgjørene i et demokratisk organisasjonssamfunn som vårt.

Oppgaven kan bare løses dersom en kan vinne forståelse gjennom forhandlinger partene imellom på et bredt og åpent grunnlag.

Løsningene vil her bare finnes i skjæringspunktene mellom de mange kryssende interesser en står overfor i et bredt inntektsoppgjør som det vi nå har brakt fram til anbefalte forslag.

Det samordnede lønns- og inntektsoppgjøret kan derfor ikke i sine resultater sammenlignes med teoretisk ideelle konstruksjoner.

Det eneste realistiske sammenligningsgrunnlag som kan

stilles opp i vår situasjon er i hvilken grad dette samordnede oppgjøret gir bedre muligheter for å mestre kostnadsproblemene i norsk økonomi enn de vi ville ha stått overfor dersom en skulle ha gjennomført lønns- og inntektsoppgjørene på en tradisjonell måte.

Alle som ønsker å bevege seg i realitetenes verden må erkjenne at i en slik sammenligning er det klart at det samordnede oppgjør gir bedre mulighet for å ta vare på inntektsutjamning, kostnadsutvikling og dermed sikring av utsatte arbeidsplasser i en vanskelig internasjonal økonomisk situasjon.

Hvilken betydning vil så det kombinerte oppgjøret i år ha for de framtidige lønns- og inntektsoppgjørene i vårt land?

Det er mange år siden at vi i vår økonomiske utvikling passerte det stadium da store grupper kan løse sine egne inntektsproblemer uavhengig av andre og uavhengig av samfunnets økonomi i det hele.

Dette har vi alle i prinsippet erkjent, men vi har manglet godtatte former for å løse inntektsoppgjørene på noen annen måte enn de tradisjonelle.

Resultatet har ofte vært at en meget stor del av de nominelle inntektsøkninger er blitt borte i prisstigning.

I alle vestlige industriland har man dette problemet.

Det kombinerte oppgjøret slik det foreligger, og i den situasjon det oppstod, er et bredt forsøk på å minske kostnadspresset gjennom en samordning av lønns- og inntektstillegg, skattereduksjoner og senere en økonomisk politikk som skal trygge de inntektsmålsettinger en er blitt enige om.

I den grad dette lykkes, har Norge vist vei til en ny politikk på et felt der de vestlige industriland i lang tid har stått overfor betydelige problemer. Det norske inntektsoppgjøret i år oppfattes internasjonalt som en nyskaping i inntektspolitikken.

Jeg tror imidlertid at vi i vårt samfunn bør være forsiktige med å lage en fastlåst form eller en bestemt metode for løsning av inntektsoppgjørene i alle situasjoner i framtida.

For det første vil det i et demokratisk organisasjons-samfunn være nødvendig at det er en bred forståelse i de berørte organisasjoner for den form for inntektsoppgjør som velges.

I vårt samfunn er det i praksis umulig for en regjering å diktere en form og et innhold i et inntektsoppgjør.

- 15 -

For det andre må vi være klar over at selv om inntektsoppgjørene for de store lønnstakerorganisasjoner og andre næringsorganisasjoner er viktige for den økonomiske utvikling i et samfunn, er det også andre elementer som her spiller ganske vesentlig inn.

Her møter vi de grupper i samfunnet som ikke får sine inntektsforhold regulert gjennom lønns- eller prisavtaler. Det vil være ytterst vanskelig å få akseptert de kombinerte inntektsoppgjørene dersom enkelte personer og grupper skal ha muligheter til uavhengig av inntektsavtalene å kunne øke sine inntekter med den innflytelse det har både på prisutvikling og også på den alminnelige inntektsfordeling.

Det kombinerte lønns- og inntektsoppgjøret kan derfor ikke bare bli sett på som oppfordring til samfunnsansvar fra de store lønnstaker- og næringsorganisasjoner. Det er også

- 16 -

en oppfordring til samfunnsansvar fra de grupper som får sine inntekter uavhengig av avtaler.

Det ligger også en klar oppfordring til regjeringen til føre en økonomisk politikk som gir det rette grunnlag for at målsettingene for det kombinerte oppgjøret kan nås.

Her møter vi behovet for en samordnet, stabil økonomisk politikk, og også i den politiske situasjon vi nå er i, mulighet for regjeringen til å føre en slik målrettet politikk.

Erfaringene fra dette kombinerte oppgjør tilsier også at en i noe større grad enn tidligere søker å avklare de inntektspolitiske målsettinger, det vil si de mål en må sette for en fordeling av inntekt i samfunnet.

I vår situasjon må vi erkjenne at vi hittil er kommet for kort når det gjelder en avklaring av målsettingene for vår inntekts- og fordelingspolitikk.

Regjeringen vil senere i år legge fram for Stortinget sine forslag til å avklare disse viktige spørsmålene

Selv om det knytter seg betydelig oppmerksomhet til fordelingsspørsmålene, må vi ikke glemme at grunnlaget for enhver fordelingspolitikk er det som skal fordeles. Når et av hovedmomentene i årets inntektsoppgjør har vært å sikre en real-lønnsøking på 3 prosent for lønnstakerne, bygger dette på den viktige forutsetning at vårt produksjonssystem gir et utbytte som gjør en slik øking mulig. Grunnlaget for de inntekter vi kan disponere er den produksjon som skapes.

Det skapes av og til urealistiske forestillinger om hvilke radikale endringer norsk økonomi vil gjennomgå etter hvert som oljevirkosomheten tiltar. Vi skal naturligvis være åpne for de muligheter og også de problemer som oljevirkosomheten skaper.

Men selv med en betydelig framtidig oljevirkosomhet, vil vesentlige deler av norsk næringsliv i hovedsak stå overfor samme slags virksomhet, samme utfordring og samme muligheter som vi i dag har.

Olje- og gassfunnene i Nordsjøen vil aldri erstatte behovet for god yrkesinnsats i industri og andre næringer.

Industrien i Norge vil i framtida, som den hittil har gjort, stå overfor stadige krav om fornyelser og tilpasninger til nye produkter, nye markedsforhold og konkurranseforhold m.v. Enkelte eldre bedrifter og produksjonsformer må avvikle, mens nye kommer til. Det er sannsynlig at oljevirkosomheten vil forsterke enkelte av disse tilpasningsproblemene i andre deler av næringslivet. Det forventede høyere kostnadsnivå i Norge i sammenlikning med andre land vil forsterke lønnsomhetsproblemene i deler av vår industri.

Men dette forhold må ikke få oss til å gi opp god industri- virksomhet og gode industriarbeidsplasser selv om landet skulle ha valuta til å kunne kjøpe fra utlandet produkter som vi i dag lager selv. En slik situasjon må møtes som en utfordring til å gjøre vår egen virksomhet så effektiv og rasjonell at vi sikrer de arbeidsplasser som er nødvendige for å holde sysselsetting og virksomhet oppe. Framtidige oljeinntekter vil gi oss større muligheter til å holde et så høyt investeringsnivå at vi kan skaffe norske arbeidere det produksjonsutstyr som gjør det mulig å opprettholde gode arbeidsplasser i den internasjonale konkurransen.

Industripolitikk er ikke bare å legge ensidig vekt på effektivitet og produksjonsvekst, lønninger og utbytte. To andre områder er etter hvert også kommet i forgrunnen: Arbeidsmiljø og demokratisering.

Vi kan ikke gjøre den moderne industri og andre deler av det moderne arbeidsliv garantert sikre mot farer og uheldige påvirkninger. Vi må motstrebende godta at med moderne mekaniske og kjemiske prosesser vil det følge en viss risiko for menneskelige uhell og påkjenninger.

Men det er Regjeringens beslutning å ville gå så langt som det er økonomisk og teknisk forsvarlig i retning av å beskytte dem som arbeider i yrker og næringer hvor det er slik risiko.

Den nye loven om arbeidsmiljø tar alt i alt sikte på å gi en ramme for å løse de fysiske problemene knyttet til arbeidsplassen.

Utover dette har vi problemene med å gi arbeidet et innhold og mening for den enkelte arbeidstaker. Arbeidet skal ikke bare være det sted hvor man i et godt fysisk miljø

"gjør en jobb". Det bør også være der hvor den enkelte møter en utfordring til å utfolde sine evner, og der han eller hun i samarbeid med arbeidskamerater kan finne en glede ved arbeidet. Dette stiller store krav til ledelse, organisering og samarbeid. Gjennom økt innflytelse hos de ansatte må vi bygge ut demokratiet på arbeidsplassene og på den måten gjøre jobben til noe mer meningsfylt enn bare å skulle skaffe en inntekt.

Vi har i de senere år gjort framskritt i demokratiseringen av arbeidslivet. De ansattes medvirkning i bedriftenes styringsorganer er kanskje det viktigste enkelttiltak. Men her står vi ennå bare ved begynnelsen av en lang utvikling. Jeg tror at vi i årene framover også vil få se nye og andre former for medbestemmelse for de ansatte. Arbeiderpartiet og fagbevegelsen vil være parat til å få gjennomført de nye tiltak etter hvert som oppgavene og løsningene avklares.

Her ligger det en stor utfordring til dem som er knyttet til industrien.

Vi er gjennom meldinger i pressen, og i radio og fjernsyn, blitt orientert om at det gjennom lengre tid har pågått såkalte sonderinger mellom lederne for de største borgerlige partier.

Mange, kanskje særlig i Høyre, har stilt store forventninger til disse sonderingene. Nå er resultatet presentert.

Det må være lov å si at det ut av denne kontaktsvirksomheten mellom de borgerlige partier gjennom nesten ett langt år, ikke er kommet annet enn de mest soleklare selvfølgeligheter.

Det ville nærmest vært oppsiktsvekkende om ikke representanter for borgerlige partier etter en eventuell borgerlig valgseier kom sammen for å drøfte mulighetene for en

borgerlig regjering. Det skulle ikke være nødvendig med lange sonderinger for å komme til det resultatet.

Det som er hovedspørsmålet, er hvilke partier som er villige til å delta i et slikt regjerings samarbeid - og hva som skal være programmet for en slik regjering.

Dette er det ikke sagt noe om. Det er grunn til å tro at det på flere saksfelter fortsatt vil være større enighet mellom Arbeiderpartiet og ett eller flere av mellompartiene, enn mellom Høyre og disse partiene.

Arbeiderpartiet regner med at mulighetene for en valgseier for vårt parti er de aller beste. Da vil det ikke være tvil om hvem som skal ha regjeringsansvaret etter 1977.

La oss alle gå sterkt inn for å løse de borgerlige partienes dilemma på denne måten.